

Јанко Муњић*

**Када законодавац „закључа“ казну: Вишеструки поврат,
измене Кривичног законика и правично одмеравање казне**

Замислимо да се кривични поступак води против окривљеног средњих година, који је без прихода и имовине, те да му се на терет у конкретном случају ставља кривично дело тешка крађа из члана 204. став 1. Кривичног законика (КЗ), због тога што је из локалне продавнице, насилним отварањем врата од фрижидера, неовлашћено присвојио флашу „жестине“ вредности 6.000,00 динара, са намером да је конзумира са друштвом током новогодишњих празника. Узмимо и да је ово лице раније два пута осуђивано на казне затвора у трајању од по једне године због сродних противправних радњи незнатне друштвене опасности. Током кривичног поступка, судија види околности, чује речи странака и има јасан осећај о томе која казна би у конкретном случају била правична, али у закону наиђе на правило које каже да, уколико су се стекли одређени услови, окривљени мора бити осуђен на казну изнад једне математички одређене границе. У том тренутку, питање више није да ли је крађа кажњива, већ да ли је казна која следи заиста примерена. То је суштина члана 55а КЗ, која је у новом Нацрту закона о изменама и допунама КЗ само донекле коригована, а која дубоко утиче на меру људске слободе, као једног од најосетљивијих места правде.

Члан 55а КЗ је у домаће кривично правосуђе имплементиран са идејом да вишеструке повратнике треба строже кажњавати. На први поглед, то звучи логично, јер

онај ко упорно крши закон, објективно треба да сноси тежу последицу од примарних извршилаца кривичних дела. Међутим, проблем у вези са предметним институтом се огледа у томе што исти судији осетно одузима простор да казну одмери у светлу околности конкретне кривичне ствари, у односу на индивидуалног учиниоца и природу кривичног дела које је извршио, јер прописује да минимум мора бити изнад половине прописаног распона казне.¹ Стога, тежиште судске одлуке више није на процени колико је неко заиста крив, односно на евалуацији околности из члана 54. КЗ у односу на особености конкретне ситуације, већ на криминалној прошлости окривљеног. На тај начин, општа правила о одмеравању казне из члана 54. КЗ остају формално важећа, али у пракси губе суштинску тежину, те, уместо судије који промишљено одмерава казну, добијамо систем који кажњава „по шаблону“, због чега се одредба члана 55а КЗ често доживљава као симбол казненог популизма и „политике строгости“, али и као ризик по правичност.

Најновији нацрт измена Кривичног законика не дерогира ово законско правило, али евидентно покушава да га „исправи“, тиме што се уводе техничке прецизније формуле за рачунање половине казненог распона и услов да се строжији режим примењује само ако су ранија кривична дела иста или истоврсна.² То је корак напред, јер спречава ситуације у којима би овај институт био примењен на окривљеног који је, на пример, више пута осуђиван због кривичног дела крађа из члана 203. КЗ на казне затвора у трајању од по једну годину, а у конкретном случају му се на терет ставља кривично дело угрожавање јавног саобраћаја из члана 289. КЗ. Ипак, тај напредак је само делимичан, јер суштина остаје иста, будући да судија при одмеравању и изрицању казне мора да се придржава једне законом фиксираних границе.

Поред тога, нови предлог законских измена уводи и могућност да се у раније осуде рачунају и стране пресуде, што делује логично у доба када су људи све мобилнији и мање везани за једно место боравка, али у пракси отвара бројне проблеме, нпр. како проверити

¹ Вид. Janko Munjić, *A Critical Review of the Institute of Multiple Recidivism in the Modern Criminal Law of the Republic of Serbia: The Controversy of the Current Legal Solution and Possible Solutions*, Kutafin Law Review, 10(4), 2023, 788-816; Јанко Муњић, *Члан 55а КЗ: Генеза, међународна поређења и потреба за изменама*, Билтен Апелационог суда у Крагујевцу, год. XV, бр. 1/2024, 2024, 131-157.

² Вид. Paragraf Lex, *NACRT ZAKONA O IZMENAMA I DOPUNAMA KRIVICHNOG ZAKONIKA - Tekst propisa*, 10.09.2025. (доступно на: <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/120925/120925-vest9.html>, приступљено 04.01.2026. године).

садржину иностраних пресуда и природу кривичних дела за која је окривљени њима осуђен, како их упоредити са домаћим кривичним делима и како уважити евентуалну рехабилитацију. Уз то, различити кривичноправни системи различито третирају условну осуду, алтернативне кривичне санкције и рехабилитацију, па исти податак о ранијој осуди не мора имати исти кривичноправни значај у домаћем контексту. У том смислу, ако се ове измене прихвате механички и некритички, без адекватне јавне дискусије, постоји ризик да се ова законска одредба додатно „закомпликује“ и на један други начин претвори у алат неправде, а не заштите окривљених на које очигледно не би било правично применити оштрији пунитивни режим.

Највећа замка у пракси је, међутим, неуједначеност тумачења ове законске одредбе. Шта заправо значи „истоврсно дело“? Да ли су, примера ради, кривична дела крађа и превара истоврсна само зато што повређују исти заштитни објекат – имовину, или нису јер се у пракси могу извршити на потпуно различите начине? Без јасних законских стандарда, различити судови ће различито поступати, а управо то уноси правну несигурност. Слично је и са проценом који кривични закон је блажи у прелазним ситуацијама, с обзиром на то да ће у неким случајевима нови законски текст бити повољнији по окривљеног, док ће у другим погоршати његов кривичноправни положај, а све зависи од тога како судија интерпретира релевантне околности.

У основи ове теме лежи питање да ли казна треба да буде производ људске оцене или производ математичке формуле. Пропорционалност тражи да казна буде у мери са тежином кривичног дела и степеном кривице окривљеног, али судијска дискреција омогућава да се та сразмера у пракси реализује. Када закон сувише сузи тај простор, судија постаје „математичар“ који, уместо да одмери све релевантне околности критичног догађаја, проверава да ли су испуњени бројчани услови. Притом, што је законско правило круће, то ће тумачење постати рестриктивније, док ће спорови око номотехничких формалности заменити суштину кривичноправне реакције.

Ако се већ узме да је кривичном законодавству Републике Србије неопходна специјална реакција на појаву вишеструких повратника, у смислу члана 55а КЗ, и овај механизам за сузбијање исте задржи, неопходно је имплементирати и законске корективе који чувају предвидљивост и правичност. У пракси то значи да појам истоврсности треба јасно дефинисати, тако да обухвати кривична дела која штите исти групни заштитни

објекат и извршавају се на сличан начин, уз обавезу суда да то евалуира у конкретном случају и у пресуди детаљно и аргументовано образложи. Када је реч о иностраним кривичним пресудама, потребно је на несумњив начин утврдити њихову правноснажност и садржај, како не би дошло до аутоматизма у њиховом третирању као ранијих осуда које су еквивалентне домаћим пресудама у погледу кривичног дела и других релевантних околности које је неопходно сагледати при примени овог института. И најзад, кривичноправни систем мора имати контролисан „вентил“ судске процене, у смислу могућности да се, у изузетним случајевима, одступи од примене ове законске одредбе, ако би њена примена водила ка очигледно неправичној казни.

Коначно, иако предложене законске измене у домаћи казнени систем уносе нешто више реда и јасноће, суштински проблем остаје исти, а то је да номотворац и даље „закључава“ судију у комплексан математички оквир, а право питање није колико ће доћи праг казне бити висок, већ да ли ћемо казну одмеравати као симбол апстрактне строгости или као меру конкретне правде, јер без суштинске ресоцијализације окривљеног, свака ригидна формула остаје само покушај да се кроз математичу рачуницу реши нешто што је, у својој бити, заправо дубоко људско. Ако желимо да казна у пракси заиста буде мера правде, а не пуки симбол строгости, законодавац мора оставити суду простор да у конкретном случају пресуди правично.

Датум објаве: 08.01.2026. године

*Текстови објављени на страници *Правне теме* на сајту Асоцијације судијских помоћника не представљају правне савете, већ личне ставове аутора, који не морају нужно одражавати ставове Асоцијације судијских помоћника.